

Jean Clottes: Pourquoi l'art préhistorique?

Francouzský archeolog Jean Clottes (* 1933) se celoživotně věnuje studiu paleolitického skalního umění. Sám řídil nebo se podílel na vedení archeologického výzkumu v jeskyních Cosquer, Niaux, Réseau Clastres, Placard a Chauvet. Jeho názory na význam pravěkých obrazů v jeskyních a pod převisy se mezi světovými odborníky setkávají s respektem, stejně jako tvrdou kritikou.

J. Clottes ve svém bádání nerezignoval na možnost interpretovat skalní umění a dotknout se jeho prostřednictvím otázek způsobu myšlení, chápání světa a víry mladopaleolitických společností. Metodicky se přitom distancoval od zdánlivě objektivního empirismu, přesvědčen, že realita samotná postrádá potenciál k nám promlouvat. Cestoval po celém světě a své vědecké poznání a názory konfrontoval s duchovními praktikami a vírou australských domorodců, amerických indiánů nebo sibiřských šamanů. Na svých cestách diskutoval s místními odborníky, studoval texty objevitelů, misionářů a etnologů. Významně na něj zapůsobilo setkání s jihoafrickým archeologem Davidem Lewisem-Williamsem, specialistou na umění, náboženství a zvyky Sanů. Jejich společné dílo *Šamani pravěku. Trans a magie ve zdobených jeskyních* vzbudilo velkou pozornost a vyvolalo řadu polemik. Kritické hlasy odmítaly zejména samotnou možnost pochopení paleolitického skalního umění bez existence důkazů, uplatňování etnologických paralel, hypotézu pravěkého šamanismu, příliš obecnou a s ústředním významem transu, a rovněž jediný

interpretační rámec pro rozmanitý projev z dlouhého období 25 000 let.

J. Clottes své analýzy a úvahy mnohokrát prezentoval v odborných publikacích a univerzitních přednáškách. Monografií *Proč pravěké umění?* chtěl oslovit širší než odbornou veřejnost. Na položenou otázku přitom nedává snadnou, jednoznačnou odpověď, jen dle vlastních slov poněkud rozptyluje mlhu, která problematiku zahaluje.

■ Malba na skalním výběžku v Salle du Fond v jeskyni Chauvet, Francie

Klíč k interpretaci paleolitického umění J. Clottes spatřuje v univerzálnosti lidských projevů, v jejichž základu spočívá spiritualita. Díky snům a setkání se smrtí si člověk uvědomil existenci duše a jiné, okem nezachytitelné reality. Onomu světu přisoudil vyšší moc, podmiňující pozemský život, a přirozeně se snažil této skutečnosti využít ve svůj prospěch. Variabilita lidských představ a konceptů o světě

a společnosti sice nedovoluje doslovně přejímat etnologické závěry, analogie mezi archeologickým a etnologickým kontextem však lze hledat právě v rovině konstant způsobu lidského myšlení a souvisejícího jednání.

Autor předkládá celou řadu archeologických a etnologických příkladů dokládajících obdobné vnímání reality a specifický vztah člověka k okolnímu světu (představy o jeho složitém uspořádání, vzájemném propojení světa lidí, zvířat, duchů a celé přírody, minulosti i přítomnosti, víra v proměnlivost světů a jejich prostupnost), místům (posvátná údolí, hory, soutoky, jeskyně), světu podzemí (obávaný svět mrtvých, duchů a mocných sil), skalním stěnám („vhodné“ stěny k přijetí obrazu, příznačné reliéfy, trhliny), obsahu jeskyní (krápíky, hlína, medvědí zuby) a zvířatům (predátoři, kořist). Na skalní obrazy autor nahlíží jako na odraz mýtů, nezbytných příběhů vysvětlujících svět (počátek všeho, minulost a budoucnost), vymezujících vlastní identitu či morální zásady a poskytujících moc. V tomto kontextu J. Clottes analyzuje tři mimořádné výjevy: venuši z jeskyně Chauvet (spojení žena-bizon), scénu ze Šachty mrtvého muže v Lascaux (motivy ptáka a smrti) a opakující se zobrazení koloucha a ptáka na vrhačích.

V otázce tvůrců autor poukazuje na převážně spíše mužská témata obrazů a po výtvarné stránce na výjimečná zobrazení předpokládající učení a výtvarné nadání. O nadaném tvůrci uvažuje jako o jedinci s významným

postavením v rámci komunity, za předpokladu, že výtvarný talent platil za znamení pro vyvoleného, duchy určeného stát se prostředníkem mezi tímto a oním světem.

V závěru autor shrnuje argumenty podporující hypotézu, která v paleolitickém umění spatřuje myšlenkovou identitu vycházející z jednotného náboženského konceptu šamanismu. Šaman sám nebo v doprovodu s potřebným (nemocným, malým nebo dospívajícím dítětem), vstupoval do podzemního světa, prostřednictvím obrazů se setkával s duchy a zajišťoval tak svému kolektivu životní stabilitu a přízeň, získával pomoc a sílu.

Nemusíme přijmout závěry autora ani chtít pochopit smysl paleolitického umění. Tato zajímavá práce nám však může otevřít nové obzory v poznání mentality populací mladšího paleolitu.

Jean Clottes
Pourquoi l'art
préhistorique?

folio essais
INÉDIT

Jean Clottes: *Pourquoi l'art préhistorique?* Folio Essais Gallimard, Malesherbes 2011. ISBN 978-2-07-044470-0

Hana Dohnálková